

بررسی جایگاه چاپ حکاکی در هنر معاصر ایران و جهان

پدیدآورنده (ها) : محمدیان، مهدی

هنر و معماری :: نشریه مگره :: پاییز و زمستان ۱۳۸۶ - شماره ۴ و ۵ (ISC)

صفحات : از ۳۵ تا ۴۶

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1378841>

تاریخ داندود : ۱۴۰۵/۰۵/۱۴

کاربر گرامی، فایل داندود شده فقط برای استفاده شخصی است، از نشر آن خودداری فرمایید.

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه **قوانین و مقررات** استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

- استراتژی پروژه فضاهای خلاق (بررسی موردی لندن)
- برندسازی شهری برای تحقق شهر خلاق؛ ارائه‌ی نظریه‌ای داده‌بنیاد (مورد مطالعه: شهر ارومیه)
- نقاشی معاصر ایران: مدرنیسم یا نوآوری
- گزارش: پیشگامان هنر معاصر ایران (مروری بر آثار طراحی گرافیک و نقاشی محمود جوادی پور)
- چند کلمه درباره‌ی نقاشی معاصر ایران
- سیر غرب زدگی در نقاشی معاصر ایران: از عرش به فرش
- نقد و بررسی کتاب از نجوای سنت تا غوغای پاپ: کندوکاوی در موسیقی معاصر ایران
- موسیقی و موسیقیدانان معاصر ایران
- هنر معاصر ایران، ریشه‌ها و دیدگاه‌های نوین؛ در گفت و گو با دکتر حمید کشمیرشکن
- از نقاشی معاصر ایران
- درآمدی بر نقاشی معاصر ایران
- بحران یا تحول در نقاشی معاصر ایران

عناوین مشابه

- بررسی اثر و جایگاه صنعت مد و پوشاک در ایران و جهان جهت استفاده در آثار نمایشی
- نظام "اگریس Agris" و شبکه اطلاع رسانی آن در جهان و بررسی جایگاه ایران در آن
- بررسی نقش و جایگاه احزاب در گسترش دموکراسی در کشورهای جهان سوم (مورد مطالعه: ایران و عربستان)
- بررسی جایگاه هنر در نظام آموزش و پرورش کشور ایران
- بررسی جایگاه صندوق‌های ثروت ملی در ایران و جهان
- اگزیستانسیالیسم و نقد ادبی (بررسی رابطه اگزیستانسیالیسم با نقد ادبی، جایگاه فیلسوفان این روش فلسفی در مباحث نقد ادبی و بازتاب این مباحث در ادبیات معاصر ایران)
- بررسی تاثیر آموزش هنر و جایگاه آن در هویت فرهنگی و اجتماعی کارشناسی ارشد، گروه پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران
- بررسی جایگاه هنر در نظام آموزش و پرورش کشور ایران
- بررسی اقتصاد هنر در ایران و تاثیر آن با تاکید بر هنرنقاشی معاصر
- جایگاه فرهنگ و هنر ایران در جهان

بررسی جایگاه چاپ حکاکی در هنر معاصر ایران و جهان

مهدی محمدیان *

چکیده

آنچه در چاپ حکاکی حائز اهمیت است، جاوید کردن طراحی واحد است به دور از تکرار و این امکان را برای هنرمند فراهم می‌کند تا از هر چاپی از طرحی ثابت، تصاویر منحصر به فردی را به وجود بیاورد. گذشته از این به دلیل قابلیت های خاص چاپ حکاکی در بیان افکار و ایده‌ها مورد توجه هنرمندان جهان قرار گرفته است. این رشته از هنرهای تجسمی سابقه‌ای طولانی در تاریخ هنر شرق و غرب داشته و همچنین زمینه مساعدی را برای آفرینش ایده‌ها و تفکرات هنرمندان عصر حاضر فراهم آورده است. مقاله پیش رو سعی دارد، برای آشنایی بیشتر هنرمندان به شیوه‌های مختلف چاپ حکاکی و نحوه به کارگیری آن‌ها در آثار هنری معاصر جهان و ایران با روش تحقیق توصیفی مورد بررسی قرار دهد.

واژگان کلیدی

چاپ، حکاکی، تکچاپ، چاپ گود، چاپ برجسته، لینولئوم، چاپ نقش سازی

مقدمه

چاپ حکاکی در کار هنرمندان معاصربه نحوی چشمگیر به کار می رود. مخصوصاً از دوران نقاشی امپرسیونیسم که تحت تاثیر هنروتمدن مشرق زمین قرار می گیرد و بعدها در هنر آبستره وانتزاعی در قالب ترکیب مواد (Mixed media) ۱ و یا تک چاپ (Monotype) ۲ خود نمایی می کند.

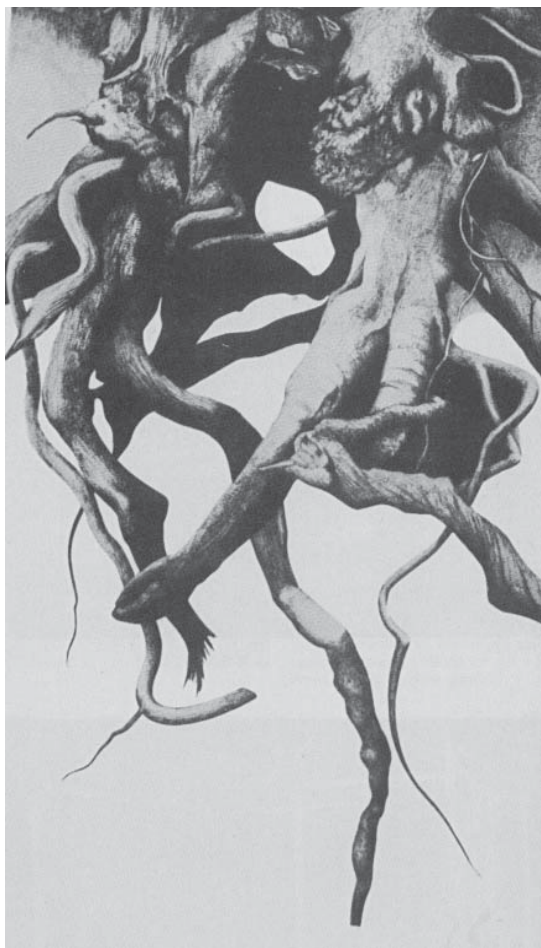
امروزه تجربه و به کارگیری چاپ حکاکی می تواند باعث ایجاد خلاقیت در هنرمند شود همانطوری که طراحی مهم ترین و اصلی ترین بخش نقاشی محسوب می شود چاپ حکاکی هم در ایجاد بافت یا تکرار شکل های تزئینی در اثر به کمک بیان و حس هنرمند می آید. طرز انتخاب زمینه چاپ و یا کلیشه حکاکی به نوعی بستگی به هویت و شخصیت هنرمند دارد همانگونه که ضربه قلم در نقاشی نوع نگرش و شیوه هنرمند را معرفی می کند.

چاپ دستی سابقه دیرینه ای دارد، به طور کلی بشر از دیرباز به کاربرگردان نقش بر روی سطح دیگر توجه نشان داده است. اولین اثری که می توان به عنوان نخستین اثر چاپی انسان از آن یاد کرد متعلق به انسان ماقبل تاریخ است. این اثر در غار گارگاس (Garages) واقع در ضلع شمالی رودخانه گارون (Garonne) در فرانسه فعلی است. در این غار آثار دستی که به صورت یک ساحتی (Silhouette) به روی سنگ نقش بسته است. که با استفاده از رنگ شکل گرفته است و در قسمت های جلو غار تقریباً به صورت کم رنگ باقی مانده اند و در قسمت عقب تر که دسترسی به آن مشکل تر بوده است به صورت نسبتاً پررنگ تری وجود دارد. برای ایجاد اثر دست، بر سنگ، بیشتر از رنگ های قرمز، سیاه و زرد استفاده شده است و برای این کار از دونوع روش استفاده شده است. روش منفی و مثبت. روش منفی به این ترتیب بوده است که رنگ سائیده شده را با روغن یا آب مخلوط کرده و سپس با قطعه ای نی روی آن فوت می کرده اند، با این عمل رنگ به صورت ذرات ریز درآمده و بدین ترتیب به روی دست منتقل می شد. روش مثبت به این شکل بوده که انسان اولیه با فرو بردن دست خود در رنگ مایع آن را آغشته به رنگ نموده و سپس آن را به روی سنگ منتقل کرده است.

می توان اثر این دستها را بر روی دیوار غار که متعلق به انسان دوران یخبندان است، نخستین

۱- نقاشی ای چند وسیله ای، نقاشی مختلط : نقاشی ای که برای ساختن آن از دو یا چند وسیله یا ماده استفاده شده باشد.

۲- تک چاپ : شیوه ای که در آن نقشی را بر سطح شیشه یا هر سطح صیقلی نظیر آن نقاشی می کنند و قبل از خشک شدن رنگها با قرار دادن ورقه کاغذ بر روی شیشه تک نسخه ای چاپی از آن نقاشی می گیرند.

تصویر ۱- ریشه ها، ۱۹۸۴، چاپ قلم سوزنی، چاپ سیام
اندازه ۲۵×۴۵ سانتی متر

نمونه، که مفهوم چاپ و اثرهای چاپی در آن مستتر است به شمار آورد. با این مقدمه می توان چاپ را چنین تعریف کرد « منظور از چاپ های دستی انجام آن دسته از اعمالی که بتوان به وسیله آن، به طور همزمان بیشتر از یک اثر تصویری با کیفیت مشابه تهیه نمود » (Bandi Hans, 1961, 10).

به تعبیری قدیمی ترین چاپ بعد از مهر که جنبه شناسنامه ای و معرفی مقام و جایگاه اجتماعی اشخاص را داشته، چاپ چوب است که بیشترین نقش در ترویج هنر تصویرگری و یا نقاشی ایفا کرده است. این هنر که پایه گذار هنر باسمه می باشد اولین کاربرد چاپ در نقاشی را داشته است.

به کارگیری ابزار و مواد برای ایجاد بیان جدید در عصر حاضر مورد توجه هنرمندان می باشد. چرا که جایگاه توانایی هنرمند و چگونگی اجرای اثر به خصوص آنجایی که اثر هنری قابل تشخیص از سایر آثار دیگران باشد مورد توجه قرار می گیرد

تصویر ۲- عصر تووین راکر، ۱۹۸۱، تک چاپ دولته ای ۱۴×۶۰ cm

امپرسیونیست ها که از سال های (۱۸۶۰-۱۸۶۹م) با این باسمه آشنا شدند، شیوه سازماندهی فضایی، موضوعات مأنوس و صمیمانه، و نقاط رنگ آمیزی شده تخت و فاقد برجسته کاری آن ها را ستوده اند و نکات و دستورالعمل های بسیاری از آن ها آموختند». (گاردنر، ۱۳۷۸، ۵۹۶)

کاسات (Mary Cassatt) با تاثیر از باسمه های چوبی ژاپنی، باشیوه های چون حکاکی سوزنی (drypoint) ۱، حکاکی تیزابی سوزنی (etching) ۲ و به خصوص حکاکی آب مرکب نما (aquatint) ۳ توانست بزرگ ترین آثار چاپی خود را به وجود آورد.

بعد از سبک امپرسیونیست دیگر سبکی که عمیقاً تحت تاثیر چاپ حکاکی روی چوب قرار گرفت اکسپرسیونیسم است. چرا که تضاد شدید سیاهی و سفیدی از یک سو و حرکت کننده کاری روی چوب با ابزار تیز مغار از سوی دیگر باعث انتقال احساسات و هیجانات هنرمند است. این شیوه بیانگر نارضایتی از ناهنجاری های اجتماعی بعد از جنگ جهانی دوم ظهور کرد. از این بابت هنرمندان اکسپرسیونیسم بیشتر به جنبه های خشک و حرکت خطوط ضخیم و زاویه دار در چاپ حکاکی روی چوب و لینولئوم پرداختند.

در آثار اکثر هنرمندان اکسپرسیونیسم آلمانی و سایر کشورهای جهان چاپ حکاکی روی چوب و لینولئوم به عنوان یکی از مشخصه های این سبک

که این روند، فردیت را در هنر مدرن مطرح می کند. به همین لحاظ هنرمند معاصر در پی آن است که از چه نوع ابزار و مصالحی برای بروز و جلوه خلاقیت خود استفاده کند و این امکان به واسطه چاپ حکاکی و انواع آن قابل وصول می باشد.

جایگاه چاپ حکاکی در هنر شرق و تاثیر آن

در هنر غرب

فیلسوف انگلیسی فرانسیس بیکن (۱۶۲۶-۱۵۶۱م) چاپ را همانند آهن ربا و باروت، یکی از اختراعات بزرگ ناشناخته برای پیشینیان معرفی کرده، که چهره ی دنیا غرب را تغییر داده است: در واقع کلید این سه اختراع ریشه در کشور چین آمده دارد. (Rawson 1992, 119)

از ابتداء قرن هفتم میلادی پیدایش فن چاپ در جهان به وسیله چینی ها شروع شد که مرهون کشف کاغذ می باشد (قاسمی افشار، ۱۳۸۲، ۸). هفت صد سال قبل از اینکه اولین فنون چاپ در اروپا به وجود آید، چاپخانه های چینی از لوحه چوبی برای چاپ و تکثیر استفاده می کردند. (Rawson 1992, 119)

بعد از چین که فضای جدیدی در هنر چاپ حکاکی به وجود آورد کشور ژاپن بیشترین تاثیر را بر این هنر گذاشت. «یکی از شوخی های تاریخ این است که کم اعتبارترین هنر ژاپن وسیله معرفی و اشاعه ی هنر ژاپنی در مغرب زمین شده است...

۱- حکاکی مستقیم بر روی لوح چاپ با استفاده از قلم های نوک سوزنی فولادی. در این شیوه قلم فولادی لوح چاپ را به اصطلاح شخم می زند و تراشه های حاصل از این شخم زدن در لبه های شیارها باقی می ماند. که در نتیجه باسمه بدست آمده از این نوع حکاکی دارای خطوط نرمی می شود.

۲- یکی از روش های چاپ دستی از گروه چاپ های گود، که در آن لوح چاپی را با ماده ای صمقی می پوشانند و سپس با استفاده از قلم های نوک تیز طرح دلخواه را بر روی آن ترسیم می کنند سپس لوح چاپی را در ظرف تیزاب قرار می دهند تا خطوط طرح شده خورده و گود شود.

۳- از انواع چاپ گود که در آن می توان انواع خاکستری های مختلف و همچنین تاریکی های تند و روشنایی های مطلوب بدست آورد.

تصویر ۴- تاریخ واقعی، سیدنی. آ. کروس، اندازه ۳۳×۶۹ cm، فتوسیلک اسکرین ۱

ترفندهای خلاقانه‌ای برای همیشه از میان برداشته شد. یکنواختی بدور از خلاقیت و سنت در هنر به خصوص در روند چاپ گود، کاربرد و نحوه بیان احساسات هنری هنرمند را متوقف کرد و همین امر موجب شد تا مورد اعتراض هنرمندان قرار گیرد. خوشبختانه، آفرینندگان هنر پیوسته در جست جوی یافتن فرم‌های جدیدی برای ابراز و بیان احساسات خود هستند وعده‌ای از آنان به طور اجتناب ناپذیری برای بیان عقیده و دیدگاه خویش به چاپ حکاکی توسل جسته‌اند» (Liebman, 1992, 7)

در حال حاضر هنر چاپ در نزد هنرمندان معاصر به نحوی خاص مورد توجه قرار گرفته و با ابزار و مصالح جدید به ابداعات و نوآوری‌های خلاقانه مبادرت می‌ورزند. از جمله این هنرمندان می‌توان به بئاتریس برلین (Beatrice Berlin) اشاره کرد. او که با شیوه‌های چاپ به طور تصادفی آشنا شده بود توانست علایق خود را در شیوه حکاکی سوزنی بیابد.

برلین، به دلیل اینکه چاپ‌های موضوعی تغییرات زیادی می‌کنند، طی فرآیند چاپ ایده‌اش را روی فلز تغییر می‌دهد و از نظم دادن به عناصر اثرش، قبل از وارد کردن روی فلز اجتناب می‌کند. او می‌گوید: «من متناسب با روند طراحی، کار پیش می‌برم و برحسب اینکه موضوع با ایده‌ای که در ذهنم بوده عیناً پیاده کنم، روی تضاد تیرگی و روشنی‌ها متمرکز می‌شوم، و بافت جزئیات کار را به وجود می‌آورم».

روش کار برلین با یک طرح کلی یا گرفتن عکس‌هایی از موضوع دلخواهش شروع می‌شود و پیش طرح (اتود) از ترکیب‌بندی اصلی ترسیم می‌کند و سپس آن را روی «کاغذ گرده‌برداری» منتقل می‌کند. از روی کاغذ گرده‌برداری، با ذغال طراحی روی سطح فلز روی یا مس طرح را پیاده

تصویر ۳- موج احساسات، مایکل دی بارس، اندازه ۷۶×۵۶ cm، چاپ تیزابی سوزنی

شناخته شده که به کمک طراحی و نقاشی، القاء حس خاصی از بیان هنر را ایجاد می‌کند و همین موضوع مورد توجه هنرمندان این سبک واقع شده است. «تعداد مکاتبی که به استفاده هم‌زمان از شیوه‌های مختلف چاپ‌های دستی (رو آورده اند) و اتفاقات فی‌البداهه‌ای که در حین کار پیش می‌آید، باعث می‌شود تا کلاسه کردن آثار تولید شده در این قرن را با مشکل روبه‌رو کند. در قرن‌های تصویر به اوج اهمیت خود رسیده است و حضور آتلیه‌های حکاکی در سرتاسر دنیا که سخت‌اشاعه و فرهنگ آموزش کالوگرافی (و چاپ حکاکی روی چوب و لینولئوم) را حفظ کرده‌اند، حائز اهمیت است. وجود این آتلیه‌ها، امکان یادگیری و تجربه کردن را برای هنرمندان نقاش و طراح، میسر ساخته است.» (نوری، ۱۳۷۶، ۵۹)

«دوره معاصر به علت انقلاب‌های بنیادی که جهان را از پایه دگرگون کرده و همچنان دگرگون می‌کند، با گذشته تفاوت دارد. انقلاب صنعتی که آرام از راه رسید، ولی سرنوشت سازترین انقلاب در تاریخ بشر بود. سرآغاز عصر ماشین به شماره می‌رود.» (کاردر، ۱۳۷۳، ۵۵۶)

در دوران معاصر «مرزهای سنتی میان چاپ و دیگر رشته‌های تجسمی با جریان‌ها و

تصویر ۵- چهار دیواری، ک.سی.جویسی، شیوه تک چاپ، اندازه ۵۶×۷۶cm

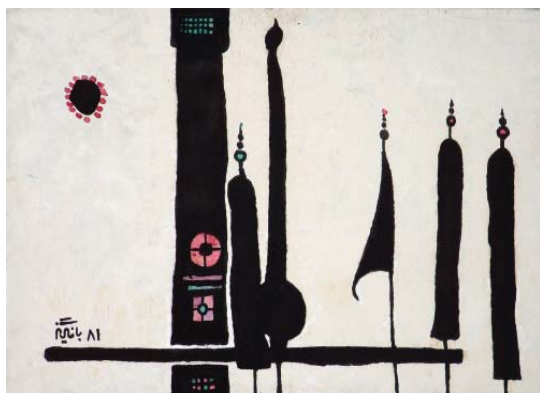
روشن کار به تاریکی، از خطوط خشن و با جسارت به خطوط نازک و لطیف و از فضاهاى مثبت و منفی شکل یافته‌اند.

مارتین گرین (Martin Green) یکی از هنرمندان معاصر آمریکادر رشته‌های مختلف چاپ به خصوص «تک چاپ» روی فلز، پلاستیک و کلیشه شیشه‌ای کار کرده است. وی معتقد است: «هر دو شیوه، تک چاپ و کلیشه شیشه‌ای مدت مدیدی توسط هنرمندان معاصر مورد غفلت واقع شده است و من مفتخرم از این که در کمک و احیاء آن ها نقشی داشته‌ام». می‌توان او را از جمله هنرمندان بزرگ چاپ دستی

می‌کند، و سریع با گرفتن چاپ منفرد از روی فلز مورد نظر خود به ادامه کار با ابزار حک کننده برقی طرح را روی فلز کشیده، و نقاشی را پرداخت می‌کند. این وسیله حفره‌هایی با عمق‌های مختلف می‌سازد که ناحیه گود یک لبه یا برآمدگی تیز باقی می‌گذارد.

عمق های مختلف حفره‌ها، یک ردیف رنگ های مختلف پس از اینکه فلز جوهر اندود و چاپ گرفته شد به وجود می‌آورد و برآمدگی‌ها، بافت مخملی وسیعی را ایجاد می‌کنند.

ویژگی چاپ های او با تغییر ناگهانی از نواحی

تصویر ۷- بدون عنوان، اثر استاد بانگین، چاپ لیتوئوم، سال ۱۳۸۱، اندازه ۶۰×۹۰cm

تصویر ۶- سه اسب، اثر استاد محمود جوادی پور، چاپ لیتوئوم دورنگ، سال ۱۳۳۷، اندازه ۴۸×۳۸cm

تصویر ۱۰- نمونه ای از مهر استوانه ای و اثر آن بر گِل

یکدیگر ساخته شده و گاه این تکنیک ها با نقاشی هم ترکیب می شوند که نمونه ای از این آثار به عنوان ترکیب مواد یا مواد مختلط در ایران معرفی شده اند.

لاین آلن (Lynne Allen) و فلیس مک گیبون (Phyllis Mc Gibbon) دو هنرمند مطرح چاپ نقش سازان آمریکا با توجه به فراخوان بین المللی صورت گرفته از بین ۲۷۰۰۰ اثر ارسالی (اسلاید، طلق مثبت عکاسی (transparencies) ۲۵۰ اثر را برگزیدند و منتخبی از آن ها را به نمایش گذاشتند. چنین استقبالی با توجه به اینکه امکان بررسی و ارزیابی بیشتری وجود نداشته تا حدودی می تواند جایگاه چاپ و نقش آن را آشکار کند. (تصاویر ۳، ۴، ۵)

تاثیر و کاربرد چاپ حکاکی در هنر نقاشی معاصر ایران را میتوانیم در نمایشگاه های بین المللی و دوسالانه های ارتباط تصویری،

تصویر ۱۱- بدون عنوان، اثر حبیب توحیدی، شیوه چاپ: آکرلیک

تصویر ۸- نقش مُهرچاپ روی شن با مُهر غلطان

محسوب کرد. وی درباره کار خود می گوید : «شیوه تک چایی که من بکار می برم قبل از اینکه اثر کامل شود چندین بار در دستگاه پرس حکاکی قرار می دهم و سپس با کار کردن مستقیم روی کار چاپ شده، برای تاکید و یا مشخص کردن برخی از وجوه تصویری قبل از اینکه کارم تمام شود تغییراتی می دهم و هرگاه یک اثر تک چاپ می سازم می کوشم تا به درخشش و شفافیت یک اثر آبرنگ دست یابم.» (green, 1990, 43) (تصویر ۲)

تا به این جا چاپ حکاکی در هنر مغرب زمین و روند آن تا عصر معاصر آمریکا که به عنوان هنر منفرد تک چاپ مطرح می باشد مورد بررسی قرار گرفت. این روش چاپ که برگرفته از شیوه های مختلف چاپ حکاکی می باشد برای ارائه یک اثر هنری بکار برده می شود و دارای بیانی خاص در هنر تصویری بوده که رفته رفته در هنر سایر کشورهای جهان نیز تاثیر گذاشته است.

گروهی از این هنرمندان که به «چاپ نقش سازان» (Printmaking) مشهورند آثاری را بوجود آورده اند که از تلفیق تکنیک های چاپ حکاکی با

تصویر ۹- نقش مُهر روی شن با مُهر غلطان

تصویر ۱۳ - بدون عنوان، قدیسا نیسار (هنرمند پاکستانی)، شیوه چاپ: چاپ روی آبرنگ آبرنگ

تصویر ۱۲ - بدون عنوان، ایلین نور (هنرمند مالزی)، تکنیک: چاپ تیزابی

مانند کنده کاری روی چوب، لینولئوم، فلز، چاپ سنگی و ضمناً نقاشی روی پارچه با شیوه باتیک به نمایش گذارده می‌شد. دیدن این نوع کارها برای بینندگان تازگی داشت (تصویر ۶).

استاد رضا بانگیز یکی دیگر از هنرمندانی است که در عرصه چاپ دستی فعالیت دارند. وی در زمینه چاپ‌های برجسته روی لینولئوم، کارهای بسیاری دارد. اگر چه در آن‌ها تجربه‌های زود گذر نیز قابل تشخیص است، (مانند استفاده از زمینه پارچه‌های رنگی یا چهل تکه، چاپ روی کاغذها و مقواهایی که قبلاً روی سطح آن کار انجام شده نظیر روزنامه، استفاده از رنگ روغن، و). اما در نهایت همان مسیر اولیه خود را با تغییرات هر چند محدودتری ادامه داده است (موریزی نژاد، ۱۳۸۵) (تصویر ۷).

جایگاه چاپ حکاکی به عنوان یک بیان جدید
برپایی نمایشگاه دوسالانه چاپ حکاکی در سال ۱۳۸۵ به کوشش حبیب... صادقی رئیس وقت موزه هنرهای معاصر تهران و استقبال بی نظیر از این نمایشگاه توسط دانشجویان و هنرمندان عرصه هنرهای تجسمی، باعث رویکرد جدیدی به چاپ حکاکی در ایران شد. معرفی هنرمندان بزرگ

تصویرسازی و نقاشی شاهد باشیم که بعضی از این دوسالانه‌ها فضایی خاص به نمایش آثار چاپ دستی اختصاص داده‌اند.

بررسی چاپ دستی در هنر نقاشی معاصر ایران

تأثیرات مواد و مصالح جدید در روند چاپ حکاکی باعث ایجاد خلاقیت و تکامل چاپ دستی در عرصه هنرهای تجسمی در جهان شده است. بعد از حکاکی روی چوب، لینولئوم مورد توجه هنرمندان قرار گرفت «لینولئوم» که یک نوع پلاستیک سخت و فشرده است که حکاکی روی آن به سهولت انجام می‌شود.

«هنرمندان بزرگی مانند پیکاسو و ماتیس نشان داده‌اند که حکاکی‌های لینولئومی چه نیروی تأثیرگذار می‌توانند داشته باشند. شخصاً خود پیکاسو در سال‌های ۱۹۵۹ تا ۱۹۶۰ میلادی یک سری آثار ارزنده از حکاکی‌های رنگی روی لینولئوم به وجود آورد.» (۱۳۸۲، ۵۲ قاسمی افشار)

استاد جواد پور در این باره می‌گوید: «در سال ۱۳۳۱ آثار تازه‌ام را در تالار قدیم رضا عباسی به نمایش گذاشتم. این اولین نمایشگاهی در ایران بود که در آن آثاری در زمینه هنرهای چاپی

تصویر ۱۴- بندانگشتی، اثر فریده شهبازی، شیوه چاپ : تک چاپ و رایانه

فرمان‌ها را به این طریق با مومی که مهر شاه بر آن ثبت شده می‌بستند» (دانشور، ۱۳۷۰، ۱۴).

برخورد چاپ مهرگونه در آثار نقاشی شیوه دیگری استفاده از چاپ حکاکی است. در این روش هنرمندان از چاپ به عنوان بخشی از اثرشان توسط مهر یا به نوعی تلفیق چاپ حکاکی در کنار دیگر شیوه های نقاشی به خلق آثار ارزشمند می‌پردازند.

ارائه یک نقش با استفاده از مهر در کار، معمولاً جهت تکرار یک نقش و یا برای تاکید یک نقش در یک طرح از آن استفاده می‌شود، بیشتر هنرمندان از مواد در دسترس خود جهت ایجاد یک مهر مناسب استفاده می‌کنند و نقش مورد نظر را روی آن حک کرده و با آغشته کردن به رنگ، به ثبت آن نقش در اثر خود می‌پردازند. از هنرمندانی که از این شیوه در کارشان به خوبی بهره برده‌اند می‌توان

شرق و غرب و در کنار آن‌ها اساتید چاپ حکاکی ایران همراه با ارائه نمونه‌های بی‌نظیر آثارشان، به چاپ حکاکی حیات تازه ای بخشید.

نوآوری با استفاده از تجارب هنرمندان گذشته ایران در این نمایشگاه پویایی هنر حکاکی را تأیید کرد. برای مثال برخورد دکتر احمد نادعلیان با استفاده از استوانه‌های حکاکی شده سنگی و حرکت آن‌ها روی بستری از شن به ایجاد نقش برجسته ماهی، حکاکی‌های مهرهای استوانه دوران (سومری، اکدی، بابلی، ایلامی و هخامنشی) را تداعی می‌کند (تصاویر شماره ۸ و ۹).

«مهرهای مزبور عبارت بودند از استوانه‌های کوچک که در وسط آن‌ها سوراخ بوده و بر روی آن‌ها نقش متعلق به پادشاه و اسم رسم و عنوان او در بالا یا پائین حک شده بوده است و این مهر را مانند غلطک بر روی موم مذاب می‌غلطانند و سر

تصویر ۱۵-- آقای زیزیلو می‌تواند پرواز کند؟، اثر مانی منوچهری، شیوه چاپ، تک چاپ و گواش

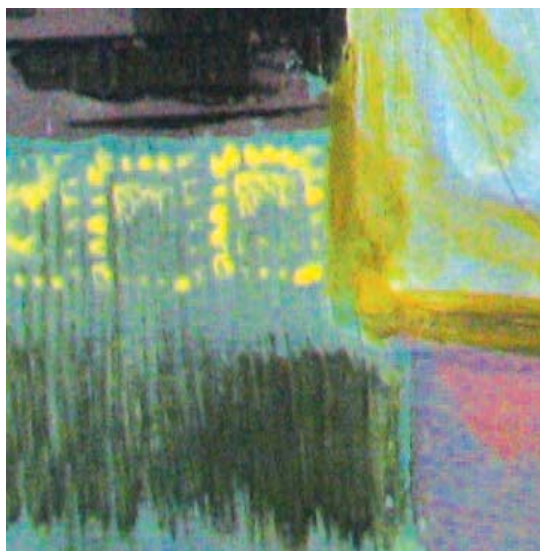

تصویر ۱۶- خبر داغ کلاغ، اثر پروین هانی طبایی، شیوه چاپ: حکاکی و چاپ چوب

تصویر ۱۳- در این اثر تلفیقی از نقاشی آبرنگ و چاپ حکاکی که به صورت مهر برای تکرار شکلهای خانه به کارگرفته شده است و به عنوان لایه‌های هماهنگ‌کننده رنگ های تصویر استفاده شده است.

چاپ حکاکی در تصویر سازی ایران

بعد از هنر محیطی و نقاشی، هنر تصویرسازی که گرایشی از هنر ارتباط تصویری است جهت ایجاد فضای شخصی از شیوه چاپ بهره جسته است. به همین لحاظ تعدادی از هنرمندان تصویرگر در کتاب

تصویر ۱۸- بخشی از کار که با چاپ یونولیت انجام گرفته است

به آثاری که در کتاب آینه نگاه، دومین نمایشگاه دوسالانه جهان اسلام اشاره کرد. ولی متأسفانه در بعضی آثار هنرمندان شیوه اجرای پروژه را توضیح نداده اند و این امر باعث شده که بررسی دقیقی انجام نگیرد. با در نظر گرفتن مطلب فوق به معرفی چند اثر از این مجموعه می پردازیم:

تصویر ۱۱- در این اثر هنرمند از لایه‌های رنگ جهت زمینه و چاپ حکاکی برای شکل ها استفاده کرده است و سپس رنگ آکرلیک به عنوان حرکت هماهنگ کننده به کار برده است.

تصویر ۱۲- در این تصویر مستقیماً چاپ حکاکی به عنوان یک اثر هنری ارائه شده است.

تصویر ۱۷- کار دانشجویی

تصویر ۱۹- کار دانشجویی که کبوترها با چاپ یونولیت کار شده اند

تکچاپ بعنوان یک اثر هنری در معرض نمایش مخاطبان خود قرار می‌دهند. در هنر مدرن و پُست مدرن که مرزی برای ارائه آثار هنری قائل نیست و بیشتر به نتیجه منحصر به فرد بودن اثر در راستای القای مفهوم بها می‌دهد. به کارگیری تکنیک‌های مختلف چاپ یا شیوه‌های نقاشی که هم اکنون در هنر جهان مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته، می‌تواند به این مهم کمک کند.

سال تصویرگران (۱۳۸۵) از لایه‌های چاپ حکاکی به عنوان زمینه هنر خود استفاده کرده‌اند (تصاویر ۱۴-۱۵-۱۶).

بعضی از دانشجویان، از یونولیت (Polystyrene) در ایجاد بافتی جدید و یا تکرار نقش بعنوان مهر در تجربه نقاشی سطح سه، جهت بیان شخصی استفاده کرده‌اند (تصاویر ۱۷-۱۸).

تلفیق چاپ حکاکی گود و برجسته از دیگر نوآوری‌هایی است که بعضی از هنرمندان در قالب

نتیجه

رویکرد هنرمندان به چاپ حکاکی در اواخر قرن نوزدهم میلادی و ایجاد فضا و کارگاه‌هایی در این زمینه تنها دلیل روی‌آوری هنرمندان این عصر به سوی رشته هنری نمی‌تواند باشد. تلاش و کوشش هنرمندان معاصر در جهت پیدا کردن راهی به آینده که متفاوت از روش‌های مرسوم گذشته باشد، به طور اجتناب ناپذیری آنان را به سوی چاپ حکاکی سوق می‌دهد. امکان ایجاد اثری قابل تکثیر و در نهایت ماندگاری از یک طرف و التیام درون هنرمند از سوی دیگر بر ارزش اثر به وجود آمده از چاپ حکاکی می‌افزاید. هنرمند معاصر همواره بر آگاهی خود از آنچه می‌آفریند، بالیده است و توانسته این ریتم متنوع طبیعت را دریافت کند و هر ریتم تکراری و خسته کننده را به خلاقیت و تنوع بدل کند و با استفاده از روش‌های مختلف چاپ حکاکی به عنوان ابزاری در خدمت بیان ایده و افکار خود در هنر مدرن جهان به خصوص نقاشی به طور آزادانه و فی البداهه بپردازد. در نتیجه هنرمندان با تغییرات خلاقانه در حین انجام مراحل مختلف چاپ و یا بعد از آن، با افزودن روش‌های نقاشی، اثری منحصر به فرد را بیافرینند. هنر چاپ حکاکی شاید تنها

هنری باشد که توسط شرق وارد هنر غرب شده و چه بسا باعث رویکرد هنر مدرن در مغرب زمین شده است. از این رو هنرمندان ایران از این نوع هنر به عنوان بیان خاص در خلق آثار تلفیقی چاپ حکاکی و نقاشی استفاده کرده‌اند. در هنر مدرن و پست مدرن که مرزی برای ارایه آثار هنری قائل نمی‌باشد و بیشتر به نتیجه منحصر به فرد بودن اثر در راستای القای مفهوم بها می‌دهد، بکارگیری شیوه‌های مختلف چاپ حکاکی با فنون نقاشی که هم اکنون در هنر جهان مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته، می‌تواند به این روند هنر جدید کمک کند.

منابع و مأخذ

- آیین‌ها نگاه (آثار دومین دوسالانه نقاشی جهان اسلام) تدوین، فرهنگستان هنر، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۲.
- دانشور، هوشنگ، صنعت چاپ، تهران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۷۰.
- کتاب سال تصویرگران ۱۳۸۵، تهران، انجمن تصویرگران کتاب کودکان، چاپ اول، پاییز ۱۳۸۵.
- گاردنر، هلن، هنر در گذر زمان، تقی فرامرزی، تهران، آگاه، ۱۳۷۳.
- قاسمی افشار، محمد حسین، چاپ دستی، تهران، شقایق روستا، چاپ اول، ۱۳۸۲.
- نوری، مینا، تکنیک کالکوگرافی - چاپ دستی، تهران، مولف، چاپ اول پاییز ۱۳۷۶.
- موریزی نژاد، حسن، رضا بانگیز (چاپگر) هنرمندان معاصر ایران، تندیس، شماره هشتاد و شش، ۱۶ آبان ماه ۱۳۸۵.
- Allen, Lynne and Mc Gibbon, Phyllis, The best of printmaking an International collection, Rockport publishers, United States, 1997.
- Bandi Hans, george, the Art of Stone Age, Crown Publishers-LNC, New york, 1961.
- Green, Martin, monotyner and clichés-Verre, American artist - feb 1982.
- Haber, Koren, beatrice berlin, American arist - May 1989.
- Rawson ,Jessica, Anne, Farrer, Jane, Portal, Shelagh, Vainker, Carol, Michaelson, the British Museum Book of Chinese Art, By British Museum Press, 1992 .
- Liebeman, Awilliams ,Lagrabure Corrttemporaine de puis, New York, 1942.

سه اسب، اثر استاد محمود
جوادى پور، چاپ لیتوگرم
دورنگ، سال ۱۳۳۷، اندازه
۳۸×۴۸